

KİTAP İNCELEMESİ

DEVLETİ GERİ GETİRMEK: TÜRKİYE VE FRANSA'DA PLANLAMA VE EKONOMİK KALKINMA ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ÇALIŞMA*

Muhammed Oğuzhan GÜNER**

Öz

Milor'un 1989 yılında yazdığı doktora tezinden türetilen "Devleti Geri Getirmek: Türkiye ve Fransa'da Planlama ve Ekonomik Kalkınma Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma" başlıklı bu eserinde, devletin bir aygıt olarak ekonomik planlamadaki konumu tartışılmaktadır. Bu tartışma gelişmiş sanayi ülkesi şeklinde tasvir edilen Fransa ile onun karşısında bulunan Türkiye arasındaki tarihsel karşılaştırmayla yapılmaktadır. İktisadi kalkınmanın önemi, devlet planlama yapısının modelini sosyolojik perspektifiyle tartışılmaktadır. Milor'a göre devlet aygıtı, Fransa güçlü model ihtiva ederken Türkiye'den bu model zayıf olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Planlama, Fransa, Türkiye, Milor

* Milor, V. (2022). *Devleti geri getirmek: Türkiye ve Fransa'da planlama ve ekonomik kalkınma üzerine karşılaştırmalı bir çalışma*. İletişim yayınları Araştırma- İnceleme dizisi (1. baskı.). İstanbul: İletişim.

** Arş. Gör., Türk-Alman Üniversitesi, Kültür ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Kültür ve İletişim Bilimleri, guner@tau.edu.tr; ORCID: 0000-0003-4987-1512

Yazı Gönderim Tarihi: 16/03/2025, Yazı Kabul Tarihi: 09/05/2025

Book Review

A Comparative Study of Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back in

Abstract

In this work titled “A Comparative Study of Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back In”, derived from Milor’s doctoral thesis written in 1989, he discusses the position of the state as an instrument in economic planning. This discussion is based on a historical comparison between France, which is portrayed as an advanced industrialized country, and Turkey, which is its opposite. The importance of economic development and the model of the state planning structure are discussed from a sociological perspective. According to Milor, while France has a strong model of the state apparatus, this model is considered weak in Turkey.

Keywords: Economic Planning, France, Turkey, Milor

Vedat Milor, Türkiye'de şöhretini “gurme” olarak tanıdığı bir televizyon programına borçludur. Fakat Milor bir rönesans adamı (Milor, 2022, s. 21) tavrıyla oluşturmuş olduğu toplumsal temsiliyetinin yanı sıra aynı zamanda alanında tanınmış üniversitelerden ihtisaslı sosyolog, hukukçu ve iktisatçıdır. Bu inceleme yazısına da konu olan Milor'un “Devleti Geri Getirmek: Türkiye ve Fransa'da Planlama ve Ekonomik Kalkınma Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma”¹ isimli eseri, kendisinin akademik ve özel arka planıyla örtüşür düzeyde çok yönlü bir çalışmanın tezahürü olmuştur.

Milor, Devleti Geri Getirmek kitabı esasında Berkeley Kaliforniya Üniversitesi'nde Michael Buroway (1947-2025) danışmanlığında 1989 yılında savunduğu “A Comparative Study of Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back In” isimli doktora tezinden türetilmiştir. Kitap dört ana kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde planlama ve iktisadi kalkınma konusu literatür değerlendirmesi ve teorik çerçeveye ele alınmakta, ikinci bölümde Türkiye ve Fransa'nın iktisadi planlama tarihine yer verilmekte, üçüncü bölümde bu iki ülkede planlamanın gelişim evreleri incelenmekte, son bölümde ise geleceğe yönelik planlama iki ülke perspektifinden karşılaştırmalı olarak tartışılmaktadır. Milor'un bu tezdeki ve kitabındaki temel gayesi ekonomik planlamanın kapitalist düzendeki yerini (Milor, 2022, ss. 11-12) karşılaştırmalı bir tartışma üzerine kuruludur. Planlama ve iktisadi kalkınma olgusunu ele alma yönünde Milor'u bu çalışmaya sevk eden temel motivasyon, iki kutuplu dünya düzeninin dışında kalan Türkiye'nin ekonomik kalkınma süreci ile planlama arasındaki ilişkiyi tarihsel bir çerçevede Fransa örneğiyle karşılaştırarak özgün bir iktisat sosyolojisi katkısı sunma arzusudur. Nitekim devletler için ekonomik planlama düşüncesi başta “Sovyetler Birliği'ne özgü” (Milor, 2022, s. 12) bir husus olduğu fikrini çağrışırsa da Milor bunun Fransa ve Türkiye gibi iki farklı örnek üzerinden tartışarak 1990'li yılların başı gibi erken bir tarihsellikte alana temel özgün katkı sunmuştur (Milor, 2022, ss. 21-22). *Devleti Geri Getirmek* “stratejik endüstri politikaları aracılığıyla ekonomik gelişmeyi yönlendiren” kapitalist devlet modelinin örnek olarak sunmaktadır. Bu modelin ortaya konuluşu, Soğuk Savaş döneminin sona erdiği tarihsel bir eşikte vücut bulmuştur. Bu bağlamda Milor'un eserinde geliştirdiği, devlet ile kapitalist ekonomik yapı arasındaki ilişkiye odaklanan sosyolojik kuramın, dönemin yükselişe geçen liberal değerleriyle örtüşen bir doğrultuda olumlayıcı bir yaklaşıma teorik zemin hazırladığı ileri sürülebilir. Tarihin ve talihin, Sovyet Rusya'nın çökmesiyle ortaya çıkardığı bu tesadüf, Milor'un ana

¹ Bu metin boyunca “Devleti Geri Getirmek” olarak anılacaktır.

teorisindeki planlamacı devletin sosyalist dışı bir yaklaşımın tezahürü olarak “gerçekliğinin” tartışılmasının alanını açmıştır.

Milor’un temel tezlerine yakından bakıldığında, kendi modelinin önemini ve geçerliliğini ortaya koymadan önce, alanda daha önce etkili olmuş yaklaşımları eleştirel bir biçimde değerlendirmesi ve mevcut literatürdeki boşlukları sistematik biçimde ortaya koyması, çalışmasının kuramsal derinliğini artırmakta ve onu iktisat sosyolojisi literatürü içerisinde özgün bir konuma yerleştirmektedir. Modernleşme teorisinin Batı dışı toplumların özgün tarihsel ve yapısal dinamiklerini açıklamada yetersiz kalması (Milor, 2022, s. 57) ve bağımlılık teorisinin ise indirgemeci yaklaşımı nedeniyle devletin ekonomik planlamadaki rolünü özellikle Fransa ve Türkiye örnekleri çerçevesinde yeterince kapsamlı biçimde analiz edememesi (Milor, 2022, s. 61), Milor tarafından mevcut literatürdeki temel kuramsal sınırlılıklar olarak vurgulanmaktadır. Bu açıklaması ve dolayısıyla yaklaşımı Milor’un “devlete” biçtiği rolü meşrulaştırma açısından yöntemsel bir strateji içermektedir. Esasında Fransa ve Türkiye karşılaştırmasına ek olarak Güney Kore de bir seçenek olarak düşünülmüştür, fakat Güney Kore hacim açısından Milor’a yeterli veri vaat etmediğinden (Milor, 2022, s. 12) tartışma kapsamına dahil edilmemiştir. Yine de Güney Kore’nin anılması, özellikle 1980’li yıllarda Türkiye ile gösterdiği toplumsal ve ekonomik kalkınma düzeylerindeki paralellik açısından anlamlı bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

Milor, o zamana kadar oluşmuş sosyal bilim literatüründe stratejik düzeyde iki temel eksikliği — Huntington (Milor, 2022, s. 67) ve Cardoso ile Faletto’nun (Milor, 2022, s. 71) çalışmaları aracılığıyla — vurgulayarak, kendi teorisini bilimsel olarak meşrulaştırma çabasına girişmektedir. Nihayetinde Milor “devlet” odaklı ilerlettiği (Milor, 2022, ss. 76-88) kuramsal tartışmanın ardından kendi esas meselesine odaklanacaktır. Bu odağa geçmeden önce Milor’un bu kitaptaki teorik çerçevesi esasında tek cümleyle şöyle izah edilebilir: “Sosyolojik literatürü “kalkınma” açısından eleştirirken, hem “bağımlılık” hem de “modernleşme” teorilerinin teleolojik çerçevelerle uğraştığını ve bu nedenle de ya az gelişmişliğin gelişimini ya da modernitenin Üçüncü Dünya’da kaçınılmaz bir süreç olduğunu belirterek kalkınmadaki içsel sosyo-politik faktörlerin hakkını veremediklerini öne sürdüm.” (Milor, 2022, s. 89). Bu çerçeveden bakıldığında, Milor’un devleti, iktisadi kalkınmanın koruyucu ve yönlendirici aygıtı olarak konumlandığı yaklaşımı açık biçimde ortaya çıkmaktadır.

Milor’un çalışmasındaki temel odak, devleti bir aparat veya aygıt olarak ele alarak, ekonomik kalkınma süreçlerinde planlama işlevi üzerinden bu yapıya proaktif bir rol atfedilmesinin Fransa ve Türkiye örnekleri çerçevesinde kuramsal ve karşılaştırmalı biçimde temellendirilmesidir. Bu açıklama, Fransa ve

Türkiye'nin devlet olarak tarihsel gelişimlerinin iktisadi planlama perspektifiyle ele alınmasıyla başlamaktadır. Yapısal olarak iki ülke özelinde ana tezleri (Milor, 2022, s. 203) öne süren Milor, bu tezlere önermelerle (Milor, 2022, s. 248) yanıt aramaktadır. Tarihsel düzlemde iki ülkenin dünya konjonktüründeki yeriyle diyalektik biçimde tartışmasını gerçekleştirmiştir. Milor'a göre planlama yalnızca iktisadi bir aygıt değildir. Planlama esasında farklı toplumsal grupların birlikteliğinde siyasi bir düzenlilik içerisinde hareket ederse pozitif sonuçlara yol açabilir. (Milor, 1989, ss. 70-71)

Fransa'da kendi tarihselliğinden beslenerek fakat özellikle 1945, yani İkinci Dünya Savaşı sonrasında toplumsal güç bloğunun yapısı, planlamanın başarılı biçimde uygulanmasına destekleyici doğrultuda şekillenmiştir. Türkiye'de ise planlama girişimlerinin başladığı dönemde, yerli piyasaya yönelik üretim yapan sanayi sermayesinin güç bloğu içerisinde hegemonik bir konuma sahip olması, planlama süreçlerinin yönünü farklı bir doğrultuda şekillendirmiş ve devletin ekonomik kalkınmadaki yönlendirici rolünü sınırlayan bir yapı ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla devletin kurumsal yapısının ve tarihsel koşulların özgün etkileşimiyle ortaya çıkan güç dengelerinin planlamaya olan etkisi bu iki ülke özelinde zıt yönlerde ilerlemiştir. Fransa'da planlama, güçlü bir modernleşme ittifakı ve özerk bir devlet aygıtı sayesinde ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynamışken, Türkiye'de benzer koşulların oluşmaması ve yerli sanayi burjuvazisinin kendi çıkarlarına odaklanması, planlamanın etkinliğini sınırlamış ve farklı bir ekonomik politika ve kalkınma yolu izlenmesine neden olmuştur.

Nihayetinde *Devleti Geri Getirmek* okuyucuya “devlet”in iktisadi planlamadaki rolü, toplumsal ve ekonomik kalkınmadaki işlevi bir sanayileşmiş ülke (Fransa), bir sanayileşen ülke (Türkiye) özelinde yetkin bir tartışma sunmaktadır. Ekonomik planlama ve iktisadi kalkınma arasındaki çok boyutlu ilişki, bu iki ülke özelinde tartışılmaktadır. Genel bakış açısı doğrultusunda, devletin söz konusu işlevi Milor tarafından Türkiye bağlamında “yapısal açıdan (...) güçsüz” (Milor, 2022, s. 13) şeklinde tanımlanmakta olup bu nitelendirme devletin iktisadi kalkınmadaki etkinliğinin sınırlı kaldığını vurgulamaktadır. Fransa'yı bu bağlamda “güçlü” yakıştırması Milor'un perspektifiyle uyusmaktadır. Bu bağlamlarda devlet tanımlamasını ekonomi özelinde tüm yapısal unsurlarıyla bir model halinde tartışması hasebiyle özgün, zengin bir çalışma ortaya çıkmıştır. Ancak bu noktada, Milor'un tarihe ve *Batı* toplumları ile *Batı dışı* toplumların gelişim evrelerine atfettiği rol bağlamındaki yaklaşımının eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Çünkü Milor'un bakış açısı kimi kısımlarda neredeyse bir belirlenimciliğe yönelmekte ve bunu olumlar vaziyetteki takınılan tutum da okuyucuya yansıtmaktadır. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerin ve küreselleşmenin etkileri

üzerine gerektiği kadar odaklanılmadığını belirtmek yerindedir. Milor'un bu çalışmada geliştirdiği teorik perspektifin, sosyolojinin bir olguyu ele alırken benimsediği yaklaşımın özgün ve yetkin bir örneğini teşkil ettiği ileri sürülebilir. Bu bağlamda, eserin değerinin özellikle 2022 yılında Türkçeye çevrilmesinin ardından akademik çevrelerce daha derinlikli bir biçimde kavranmaya başlandığı da ifade edilebilir. Sonuç olarak Vedat Milor, *Devleti Geri Getirmek* ile Türkiye'de devletin iktisadi planlamadaki kurumsal zayıflığını Fransa'daki güçlü ve örgütlü devlet aygıtıyla karşılaştırarak, kalkınma süreçlerinin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-politik güç dengeleriyle şekillendiğini özgün biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye'de sanayi burjuvazisinin hegemonik pozisyonu nedeniyle planlamanın sınırlı kaldığını vurgulayan Milor, Fransa'da ise devletin özerkliği ve modernleşme ittifakı sayesinde planlamanın etkinliğini artırdığını göstermektedir. Ancak Milor'un tarihsel ve yapısal koşullara atfettiği merkezi rol, küreselleşme ve dışsal etkenlerin dinamiklerini arka planda bırakması nedeniyle eleştiriye açıktır. Buna rağmen eser, Türkiye'nin kalkınma pratiğini tarihsel ve karşılaştırmalı bir çerçevede yeniden düşünmek için değerli bir kuramsal zemin sunmaktadır. *Devleti Geri Getirmek*, özellikle Türkiye bağlamında devletin planlamacı rolüne dair önümüzdeki yıllarda ortaya çıkması muhtemel siyasal, sosyolojik ve ekonomik tartışmaların gerek savunucu gerekse eleştirel yönelimlerle derinleşeceğini ve bu doğrultuda zengin bir akademik üretim alanı oluşacağını düşündürmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Kaynakça

Milor, V. (1989). *A Comparative Study of Planning and Economic Development in Turkey and France: Bringing the State Back In*. (Yayımlanmamış doktora tezi). University Of California At Berkeley.

Milor, V. (2022). *Devleti geri getirmek: Türkiye ve Fransa'da planlama ve ekonomik kalkınma üzerine karşılaştırmalı bir çalışma*. İletişim yayınları Araştırma- İnceleme dizisi (1. baskı.). İstanbul: İletişim.